

JAK NAPSAT ODBORNÝ TEXT

Podle zahraničních pramenů zpracoval V. Smékal

Máte-li ze psaní strach, vyzkoušejte následující doporučení.

Pokud si myslíte, že psát znamená seřazovat velká množství nádherných slov a vznešených vět, zapomeňte na to.

Chcete-li psát pěkně, aniž toužíte stát se profesionálním spisovatelem nebo básníkem, pak nechejte své myšlenky klidně a volně plynout a vše, co vám přijde na mysl si zapisujte.

Není to snadné. Ale je to snadnější než si dovedete představit.

Je jen zapotřebí splnit tři základní požadavky:

Za prvé, musíte **chtít** psát jasně. A jistě není pochyb o tom, že opravdu chcete a že se vám to podaří, když se budete řídit následujícími doporučeními.

Za druhé, musíte chtít **pracovat s vervou**. Myšlení – to je usilovná práce a na ochotě pracovat závisí, jak se nám dílo podaří.

Za třetí, musíte znát a dodržovat několik **základních pravidel**.

Jestliže vás během psaní napadnou krásné, dramatické nebo vzletné věty či myšlenky, poznamenejte si je.

Pak si je objektivně s odstupem přečtěte a zvažte, zda neubírají něco na jasnosti sdělení, zda jsou to informace podstatné. Zjistíte-li, že text obsahuje zbytečnosti, vyškrtejte vše, co není funkční!

Dodržujte několik základních pravidel

Nelze poskytnout vyčerpávající seznam všech eventualit, které mohou nastat, když něco píšete.

Je však možno nabídnout několik základních pravidel, která se týkají většiny problémů při psaní odborného textu.

1. Udělejte si náčrt toho, co chcete povědět

Zní to sice jako poučka pro žáky základní školy, ale pamatujte, že nemůžete psát jasně, dokud nevíte ještě před tím, než začnete psát, čím a jak chcete skončit.

Je paradoxní, že sestavení osnovy textu (která předpokládá, že známe cíl a závěr své práce ještě před jejím zahájením) je stále se opakujícím problémem každého psaní.

Vyzkoušejte následující metodu:

- Na malé kartičky si zapisujte vše, čím se chcete zabývat – vždy jednu myšlenku (jeden bod) na jednu kartičku.
- Rozdělte si kartičky do hromádek – jednu hromádku pro každou skupinu myšlenek (bodů), které spolu **těsně souvisejí**. (Kdybyste popisovali automobil, dali byste na jednu hromádku všechny informace o rychlosti, na druhou vše o bezpečnosti atd.).
- Uspořádejte hromádky s myšlenkami podle určitého systému, např.
 - od nejdůležitějšího k méně a méně důležitému nebo od nejméně důležitého k nejdůležitějšímu,
 - Podle návaznosti myšlenek – co musí přecházet, aby čtenář pochopil další text.
- Nyní v každé hromádce totéž – uspořádejte myšlenky (body) logickým, srozumitelným způsobem.
- Poté k svému náčrtu přidejte jen úvod a závěr.

To je praktický způsob, jak dělat osnovu, koncept práce. A zároveň je pružný. Můžete snadno přidávat, vyřazovat nebo měnit pořadí myšlenek (bodů).

2. Při psaní neustále myslíte na své čtenáře

Uvažte, co adresáti textu vědí o tématu. Nepište na vyšší úrovni než jsou znalosti vašich čtenářů.

VAROVÁNÍ: Zapomeňte na starou chybnou radu o psaní pro dvanáctiletou mentalitu. To je urážlivé. Pamatujte, že vaším hlavním úkolem je něco objasnit, a ne dokázat, že jste chytřejší než vaši čtenáři.

3. Nepoužívejte slangové výrazy

Neužívejte příliš slov, výrazů a vět, které znají jen lidé se speciálními znalostmi nebo zájmy. Pokud jich použijete, vysvětlete jejich význam. Pokud to jde, vyhýbejte se cizím slovům.

Například vědec užívající vědecký žargon napsal: *”Bioti vykazují stoprocentní úmrtnost.”* A měl prostě napsat: *”Všechny ryby uhynuly.”*

4. Užívejte známé kombinace slov

Pisatel projevů Franklina D. Roosewelta napsal: *”Usilujeme vytvořit společnost, která by každého zahrnovala.”* F. D. R. větu změnil takto: *”Snažíme se udělat z naší země místo, kde by se každý cítil doma.”*

VAROVÁNÍ: Známymi kombinacemi slov nemíním užívání nesprávných vazeb. Ty mohou vyznít nejasně. Příklad z kazuistiky: *”Janův otec říkal, že nemohl přijít v pátek.”* (Kdo nemohl přijít? Jan nebo jeho otec?)

5. Užívejte slova ”první” úrovně

Tato slova přenášejí obraz do mysli bezprostředně. Jiná slova musí být ”překládána” v mysli pomocí slov první úrovně, abychom získali adekvátní představu o tom, co sdělují. Jsou to slova druhé a vyšších úrovní.

Slova první úrovně	Slova druhé a vyšších úrovní
držení těla	figura, póza, postava
kniha	svazek, spis, dílo, publikace
zůstat	setrvat, pobývat, být přítomen

Slova první úrovně jsou také obvykle co nejpřesnější, neboť jsou konkrétní a patří většinou k základnímu fondu jazyka.

2. Držte se seznamu myšlenek (bodů)

Vaše osnova – která vám hodně pomohla na začátku – vám i nadále šetří námahu. Proto byste si měli o každé větě, kterou píšete, klást otázku: *”Vztahuje se k myšlence (bodů) osnovy?”* Jestliže se nevztahuje, máme ji přesto přidat do osnovy? Jestliže se vůbec nehodí, pak opouštíme rámeček textu. Pryč s ní a plnou parou zpět na hlavní linii.

3. Bud’te co možná struční

Ať píšete cokoli, zkracování, zhušťování téměř vždy dělá text výstižnějším, přímočařejším a snadnějším ke čtení a pochopení.

Zhušťování je do značné míry uměleckým aktem. Zahrnuje však techniky, které si může každý osvojit a využívat.

Uvádějte své myšlenky (body) v logickém A-B-C pořadí: Zde opět může náčrt usnadnit práci, protože – pokud jste si látku rozvrhl správně – jsou body osnovy v logickém A-B-C pořadí. A usnadňuje porozumění B, B umožňuje snáze pochopit C atd. Psát **přímočaře** znamená říci něco zcela jasně nejmenším možným počtem slov.

Neplýtvajte slovy, která říkají lidem, co už znají. Všimněte si, jak lze zredigovat následující text:

“Zamysleli jste se někdy nad tím, jak se stanoví cena výrobku? Asi se vám zdá, že závisí na poptávce, na pracnosti atd. Ve skutečnosti však tvorba cen je záležitostí přísných předpisů a rozhodují v ní především vlastní náklady ...”

Odstraňte přílišné samozřejmosti a zbytečné příklady zařazené jen pro pobavení. Obvykle jeden fakt nebo příklad (nejvýše dva) podepřou myšlenku. Více příkladů už ji spíše zamotá. Když máte pocit, že to, co právě píšete, je dobrá věc, položte si otázku: ”Pomáhá tento způsob opravdu zlepšit sdělnost textu nebo jen zpomaluje jeho tok?”

Příklady používáme, když je látka příliš suchá a vyžaduje oživení, aby získala na přitažlivosti a zajímavosti, nebo je tak nesnadná k pochopení, že příklady pomáhají čtenáři chápat text. Jestliže je látka jak živá tak snadno pochopitelná, je lepší jít přímo kupředu.

Dávejte si pozor na **multiverbizovaná vyjádření** (”vycpávkové” věty, prázdná slova).

Vycpávkové obraty

v současné době

v případě, že

ve většině případů

spotřebitelská veřejnost

Jak je nahradit

nyní

jestliže

obvykle

spotřebitelé

Dejte si pozor na pasivní slovesnou formu. Aktivní forma je kratší a čtivější: *”Výzkumem byly podpořeny stanovené hypotézy”*. (Pasivum a pět slov). *”Výzkum podpořil stanovené hypotézy.”* (Aktivní forma a čtyři slova).

Dávejte si pozor na používání záporu. Snažte se vyhybat se záporným vazbám. Podívejte se na následující text:

”~~Odpověď nespočívá v povrchnosti nebo neúplnosti. Tkví hlavně v tom, abychom nechali~~ Řešením je nechat co nejvíc lidí dělat jejich práci.”

Závěrečná rada: **Větší jasnosti docílíte, když řeknete méně slovy to, co chcete říci. A když jste to řekli, skončete.**

Doporučená literatura

ČMEJRKOVÁ, S., DANEŠ, F., SVĚTLÁ, J.: *Jak napsat odborný text*. Praha, Leda 1999.

HAJN, P.: *Jak se píše knihy*. Praha, Svoboda 1988.

STANĚK, V.: *Praktická stylistika*. Praha, Fortuna 1994.

ŠESTÁK, Z.: *Jak psát a přednášet o vědě*. Praha, Academia 2000.

WATTS, N.: *Umění psát*. Praha, Grada 1998.

© Vladimír Smékal, 1. 12.. 2001